

KOMMENTARER OG OVERSIGTER

VARE- OG TJENESTEBALANCENS SALDO OG BESKÆFTIGELSEN

I efterkrigstiden er der fra mange sider ofte advaret mod forhøjelse af penge-lønningerne under henvisning til farerne herved for betalingsbalancen og dermed for beskæftigelsen. Trods de mange advarsler er lønstigningerne fortsat i betydeligt omfang og har været særlig store under 1960'ernes høje beskæftigelse, og trods de store lønstigninger er den hastige vækst i industrieksporten fortsat.

Videre synes det umiddelbart forbavsende, at ændringen fra en gennemsnitlig arbejdsløshed på henved 10 procent i perioden 1950-1959 incl. til fuld beskæftigelse i årene 1960-1965 incl. kun har været ledsaget af en ændring af vare- og tjenestebalancens saldo fra et overskud på knap $\frac{1}{2}$ procent af bruttonationalproduktet gennemsnitligt i den første periode til et underskud på gennemsnitlig $1\frac{1}{4}$ procent i sidste periode.

Det er sædvanligt i redegørelsen for de senere års økonomiske udvikling at lægge afgørende vægt på såvel bytteforholdets forbedring som den friere adgang til optagelse af udenlandske lån fra sidste halvdel af 1950'erne. Om vigtigheden af låneoptagelsen synes det også vanskeligt at tvivle, idet der – bortset fra 1963 – i hele den forløbne del af 1960'erne har været underskud på den løbende betalingsbalance over for udlandet. Imidlertid er det tænkeligt, at en relativt moderat begrænsning af den samlede indenlandske efterspørgsel i 1960'erne havde været tilstrækkelig til at eliminere deficitet på den løbende betalingsbalance, som netop

	Vare- og tjeneste- balancens underskud i promille af BNP (1)	Arbejds- løsheds- procent (2)	Bytte- forhold (3)
1950	32,0	8,7	99
1951	8,1	9,7	87
1952	— 8,4	12,5	95
1953	— 5,6	9,2	98
1954	14,5	8,0	102
1955	— 9,1	9,7	100
1956	0,9	11,1	100
1957	—10,4	10,2	94
1958	—24,9	9,6	100
1959	— 4,2	6,1	106
1960	9,1	4,3	103
1961	12,9	3,9	100
1962	27,6	3,3	103
1963	— 5,5	4,3	105
1964	17,2	2,8	106
1965	13,4	2,3	106

Kilder: (1) og (2): *Statistisk Tiårs-oversigt* samt *Statistiske efterretninger*, Det Statistiske Departement.
(3): *Monetary Review*, Danmarks Nationalbank.

KOMMENTARER OG OVERSIGTER

VARE- OG TJENESTEBALANCENS SALDO OG BESKÆFTIGELSEN

I efterkrigstiden er der fra mange sider ofte advaret mod forhøjelse af penge-lønningerne under henvisning til farerne herved for betalingsbalancen og dermed for beskæftigelsen. Trods de mange advarsler er lønstigningerne fortsat i betydeligt omfang og har været særlig store under 1960'ernes høje beskæftigelse, og trods de store lønstigninger er den hastige vækst i industrieksporten fortsat.

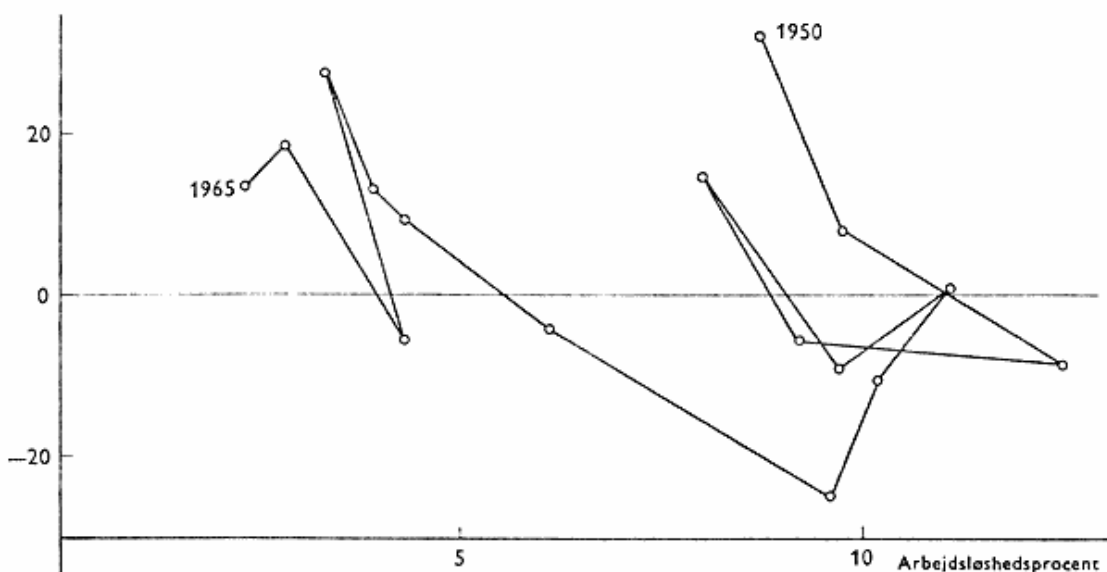
Videre synes det umiddelbart forbavsende, at ændringen fra en gennemsnitlig arbejdsløshed på henved 10 procent i perioden 1950-1959 incl. til fuld beskæftigelse i årene 1960-1965 incl. kun har været ledsaget af en ændring af vare- og tjenestebalancens saldo fra et overskud på knap $\frac{1}{2}$ procent af bruttonationalproduktet gennemsnitligt i den første periode til et underskud på gennemsnitlig $1\frac{1}{4}$ procent i sidste periode.

Det er sædvanligt i redegørelsen for de senere års økonomiske udvikling at lægge afgørende vægt på såvel bytteforholdets forbedring som den friere adgang til optagelse af udenlandske lån fra sidste halvdel af 1950'erne. Om vigtigheden af låneoptagelsen synes det også vanskeligt at tvivle, idet der – bortset fra 1963 – i hele den forløbne del af 1960'erne har været underskud på den løbende betalingsbalance over for udlandet. Imidlertid er det tænkeligt, at en relativt moderat begrænsning af den samlede indenlandske efterspørgsel i 1960'erne havde været tilstrækkelig til at eliminere deficitet på den løbende betalingsbalance, som netop

	Vare- og tjeneste- balancens underskud i promille af BNP (1)	Arbejds- løsheds- procent (2)	Bytte- forhold (3)
1950	32,0	8,7	99
1951	8,1	9,7	87
1952	— 8,4	12,5	95
1953	— 5,6	9,2	98
1954	14,5	8,0	102
1955	— 9,1	9,7	100
1956	0,9	11,1	100
1957	—10,4	10,2	94
1958	—24,9	9,6	100
1959	— 4,2	6,1	106
1960	9,1	4,3	103
1961	12,9	3,9	100
1962	27,6	3,3	103
1963	— 5,5	4,3	105
1964	17,2	2,8	106
1965	13,4	2,3	106

Kilder: (1) og (2): *Statistisk Tiårs-oversigt* samt *Statistiske efterretninger*, Det Statistiske Departement.
(3): *Monetary Review*, Danmarks Nationalbank.

Merimport af varer og tjenester i promille af BNP

Figur 1

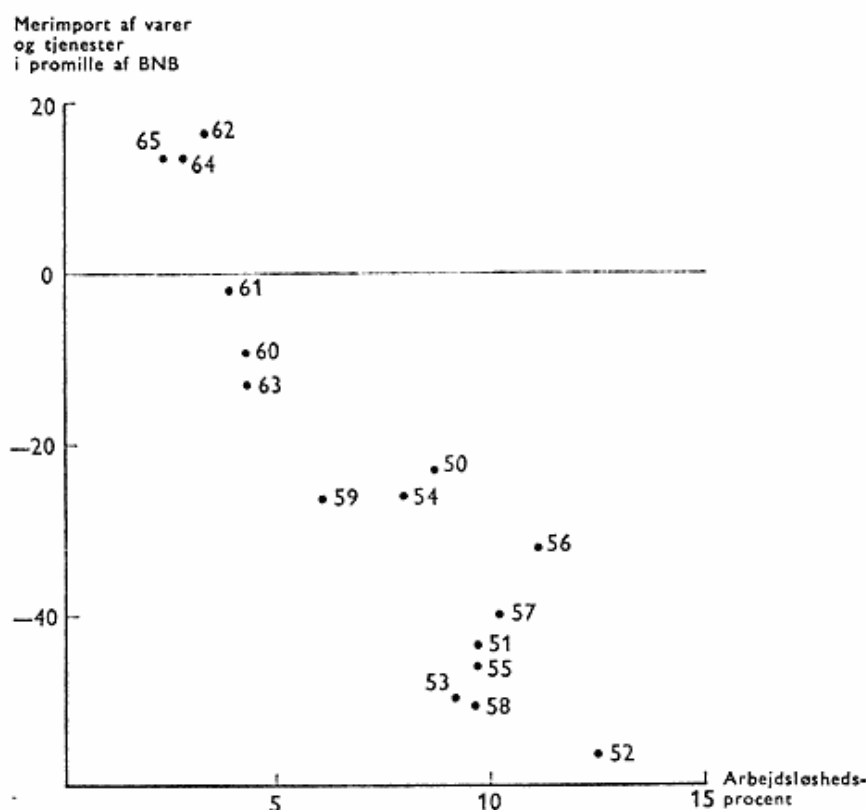
ved høj beskæftigelse og deraf følgende lav indenlandsk udbudselasticitet må formodes at være følsom for aktivitetsændringer. Videre er det lidet plausibelt, at så små relative ændringer i bytteforholdet, som har fundet sted inden for den sidste halv snes år, kan have spillet en afgørende rolle for betalingsbalancens saldo.

Som indledning til en nærmere undersøgelse af disse forhold er foretaget nogle ganske summariske beregninger til belysning af sammenhænge mellem vare- og tjenestebalance, beskæftigelse og prisrelationer i udenrigshandelen.

I den betragtede periode – 1950-1965 incl. – har den internationale økonomi været præget af en relativt stabil højkonjunktur og stigningerne i lønniveauet har her i landet ikke afvejet markant fra udviklingen i det øvrige Vesteuropa. Det er derfor en nærliggende hypotese, at ændringerne i saldoen på vare- og tjenestebalancen først og fremmest kan henføres til ændringerne i den indenlandske økonomiske aktivitet og eventuelt tillige bytteforholdet i udenrigshandelen. Disse antagelser har da også spillet en fremtrædende rolle i den hjemlige økonomiske debat – jævnsides med advarslerne mod overdrevne lønforhøjelser.

Figur 2. Merimporten af varer og tjenester i promille af bruttonationalproduktet

Figur 3

Det er nærliggende som et første forsøg at sætte vare- og tjenestebalancens saldo i relation til arbejdsløshedsprocenten og til forholdet mellem eksport- og importpriser, jfr. omstående tabel, hvor vare- og tjenestebalancens saldo er udtrykt i promille af bruttonationalproduktet i løbende priser. Resultatet af en lineær regression af vare- og tjenestebalancens saldo på arbejdsløsheden og bytteforholdet viser sig imidlertid lidet tilfredsstillende. Man finder ganske vist – som venteligt – at lavere ledighed og ringere bytteforhold modsvarer større deficit over for udlandet; men den fundne regression svarer kun for knap en tredjedel af observationernes varians.

Bemærkelsesværdigt er videre, at bytteforholdets bidrag er ringe.¹ Afvigelserne mellem de observerede og beregnede værdier af merimporten udviser en systematisk ændring gennem perioden. Figur 1, hvor samhörende værdier af merimporten og arbejdsløsheden er forbundet i kronologisk rækkefølge, tyder også på en stærk forskydning i løbet af perioden af sammenhængen mellem merimport og ledighed.

1. Med de variable

x_1 = merimporten af varer og tjenester i promille af BNP,

x_2 = arbejdsløshedsprocenten,

x_3 = bytteforholdet,

angivet som standardiserede afvigelser, er regressionsligningen:

$$x_1 = 0.731 x_2 - 0.315 x_3 \quad R_{1,23} = 0.56$$

og de simple korrelationer: $r_{12} = -0.51$; $r_{13} = 0.20$; $r_{23} = -0.70$.

I beregningerne er derfor sideordnet med arbejdsløshedsprocenten og bytteforholdet inddraget en trend. Herved forbedres resultatet væsentligt, idet denne regression dækker to tredjedele af variansen i de observerede værdier af merimporten.¹ Figur 2 viser observerede og beregnede værdier af merimporten.

I figur 3 er arbejdsløshedsprocenterne sammenholdt med merimporten, korri-geret for den beregnede trend, således at diagrammet skulle vise den i 1965 bestående sammenhæng. Figuren synes at afspejle en svag tendens til, at sammenhængen mellem ændringer i ledighed og merimport ændrer sig med ledighedsniveauet, således at en nedsættelse af ledigheden med samme antal procent påvirker merimporten desto stærkere, jo lavere ledigheden allerede er. Dette er ikke overraskende, idet det indenlandske udbuds aftagende elasticitet ved lavere ledighed må ventes at medføre højere marginal importkvote og tiltagende begrænsning af eksporten. Dog vil åbenbart allerede en lineær relation mellem merimporten målt i forhold til bruttonationalprodukt og arbejdsløshedsprocenten indebære, at højere beskæftigelse medfører progressiv stigning i det absolutte importoverskud, eftersom større beskæftigelse fører til større nationalprodukt. Videre erindres om, at år-til-år variationerne i importoverskuddet erfaringsmæssigt viser en nær sammenhæng med ændringerne i investeringen i lagre, som formentlig atter afhænger af navnlig prisudviklingen og aktivitetsændringerne. Forsøg med ind-dragning af ledighedens ændringer – til forskel fra dens niveau – i analysen gav imidlertid intet positivt resultat.

Det synes lidet rimeligt, at man ved den multiple regression af merimporten på ledighed, bytteforhold og tiden finder, at bytteforholdet intet bidrag yder til forklaringen. Da den simple korrelation mellem ledighed og bytteforhold er betydelig – jfr. den første fodnote – har man foretaget en beregning i to trin: først er den simple regression af ledigheden på bytteforholdet bestemt, hvorefter ledighedsresidualerne fra denne regression er inddraget sideordnet med bytteforhold og tiden til forklaring af merimporten. Som resultat heraf får bytteforholdet omtrent samme vægt som de to øvrige faktorer; men gunstigere bytteforhold ledsages af større merimport. Den økonomiske fortolkning – om en sådan skal findes – af dette noget florumvundne resultat er formentlig, at gunstigere bytteforhold fremkalder en så kraftig aktivitetsforøgelse, at virkningen heraf på omsætningen med udlandet overvejer den umiddelbare virkning af lavere importpriser og/eller højere eksportpriser. Til støtte herfor kan henvises til, at den stærke stigning i importpriserne fra 1950 til 1951 ledsagedes af et markant fald i importmængderne (der dog nok snarere var et resultat af den økonomiske politik end en spontan reaktion); at omvendt prisfaldet 1957-1959 ledsagedes af stærk stigning i de importerede mængder; og endelig at en regression af merimporten (i forhold til BNP) på ledigheden, importpriserne (i stedet for bytteforholdet) og tiden giver negativ regressionkoefficient til importpriserne.

Hvis den anførte fortolkning er fornuftig, er det nærliggende at se de undersøgte sammenhænge ud fra det synspunkt, at beskæftigelsen og dermed ledigheden har været bestemt ved størrelsen af den merimport, som de økonomisk-politiske myndigheder har villet tillade eller acceptere; men at det bånd, som hensynet til betalingsbalancen har lagt på aktiviteten, er blevet modificeret dels ved ændringer

1. Med de samme betegnelser som i den foregående fodnote og $x_4 =$ trend, er regressionen:

$$x_1 = -1.49 x_2 - 0.003 x_3 - 1.15 x_4 \quad R_{1,234} = 0.80.$$

i prisforholdene, dels ved andre, indtil videre uspecificerede forhold. I alle tilfælde stemmer denne betragtningsmåde vel med en hovedproblemstilling i dansk økonomisk politik. Man får da en meget smuk »forklaring« af ledigheden ud fra merimport, bytteforhold og tiden, hvor imidlertid igen bytteforholdet intet signifikant bidrag yder, og hvor trend elementet er dominerende.¹

Summariske analyser af den ovenfor beskrevne art er kun af meget begrænset værdi såvel fra teoretisk synspunkt som for forecasting formål. Mere detaljerede analyser er derfor under udarbejdelse, hvor man vil søge nærmere at belyse sammenhænge til forklaring af udviklingen i hovedkomponenterne i vare- og tjenestebalancen. Hovedresultatet af de ovenfor gengivne foreløbige beregninger – at prisudviklingen har spillet en relativt mere beskedne rolle end sædvanligt antaget, og at der har været en overordentlig stærk tendens til forbedring af vare- og tjenestebalancen i løbet af den undersøgte periode² – skønnes imidlertid at være tilstrækkeligt sikre og samtidig så betydningsfulde fra økonomisk-politisk synspunkt, at offentliggørelse er anset for forsvarlig og ønskelig.

Hvorpå den observerede tendens til reduktion af vare- og tjenestebalancens underskud beror, giver analyserne ingen oplysning om. Den mest plausible – næsten selvfølgelige – forklaring er, at tendensen skyldes ændringerne af erhvervsstrukturen og den dermed sammenhængende betydelige ændring af eksportens varesammensætning. For så vidt må styrkelsen af betalingsbalancen anses for et varigt fænomen, og yderligere styrkelse er ventelig i fremtiden, idet ændringen af erhvervs- og eksportstruktur ikke kan anses for afsluttet.

Indtil begyndelsen af 1960'erne kunne bedringen af vilkårene for samkvemmet med udlandet udnyttes til en forøgelse af beskæftigelsen ved uforandret indenlandsk lønniveau i forhold til udlandets. Som de seneste års erfaringer viser, kræves der nu et stærkt indenlandsk efterspørgselspres for at forhindre vare- og tjenestebalancen i at udvise overskud. Efter at fuld beskæftigelse er opnået, og forudsat at den internationale højkonjunktur vedvarer, vil der være en stærk tendens til, at lønningerne her i landet stiger stærkere end i udlandet. Hvis man vil forhindre, at en ændring af lønrelationerne sker ved hurtigere stigende pengeløn her i landet end i udlandet, er revaluering nødvendig. End mere gælder dette, hvis man ikke vil deltage i udlandets inflation.

*Jørgen H. Gelling**

1. Regressionen er, med de tidligere anvendte symboler:

$$x_2 = -0,42 x_1 - 0,07 x_3 - 0,75 x_4 \quad R_{2,134} = 0,95;$$

Endvidere er $R_{2,13} = 0,80$ og $R_{2,14} = 0,95$.

2. I alle de gennemregnede modeller er trenden af nogenlunde samme styrke: en årlig reduktion af vare- og tjenestebalancens deficit med et beløb svarende til mellem en tredjedel og en halv procent af BNP.

* Professor ved Aarhus Universitet, dr. polit.